

De wapens van het licht

Ken Follett bij Meulenhoff Boekeryj:

Code Rebecca

Piraat

De man van Sint Petersburg

Door het oog van de naald

Op vleugels van de adelaar

Sporen naar de dood

Papiergeld

Pilaren van de aarde (De kathedraal)

Geheim

Nachtvlucht

De ruimtetweeling

Gevaarlijk fortuin

De vlam van de vrijheid

De derde tweeling

De vuist van Eden

De countdown

Torenkraai

Nachtwakers

Sneeuwjacht

Brug naar de hemel

Val der titanen

Nacht van het kwaad

Kou uit het oosten

Het eeuwige vuur

Notre-Dame

De schemering en de dageraad

De wapens van het licht

Ken Follett

*De wapens
van het licht*

Kingsbridge, 1792.

In Engeland is de industriële revolutie in volle gang, terwijl Napoleon Bonaparte in Frankrijk voor een heel andere strijd zorgt.

Vertaald door Joost van der Meer en William Oostendorp

ISBN 978-90-225-7513-0

ISBN 978-94-023-2128-9 (e-book)

ISBN 978-90-528-6646-8 (audio)

NUR 302

Oorspronkelijke titel: *The Armour of Light*

Vertaling: Joost van der Meer en William Oostendorp

Omslagontwerp: Wil Immink Design

Omslagbeeld: © iStock

Zetwerk: ZetSpiegel, Best

© 2023 Ken Follett

© 2023 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Dit boek is opgedragen aan alle historici, van wie de wereld er vele duizenden telt. Sommigen zitten in bibliotheken over eeuwenoude manuscripten gebogen en doen hun best om dode talen in mysterieuze hiërogliefen te doorgronden. Anderen knielen op de grond om de aarde rond ruïnes uit te pluizen en naar stukjes van verloren beschavingen te zoeken. Maar nog meer van hen lezen eindeloos saaie overheidsdocumenten door over allang vergeten politieke crises. In hun zoektocht naar de waarheid zijn ze meedogenloos.

Zonder hen zouden wij niet weten waar we vandaan komen. En dat zou het zelfs nog moeilijker maken om uit te zoeken waar we naartoe gaan.

*Laten we ons daarom ontdoen van de praktijken van de duisternis
en ons omgorden met de wapens van het licht.*

– Romeinen 13:12

Edinburgh

GROOT-BRITANNIE

Oxford

Badford

KINGSBRIDGE

Combe

London

Antwerpen

Charleroi

Brussel

Waterloo

1815

Parijs

FRANSE
KEIZERRIJK

KONINKRIJK
ITALIE

Grenoble

Toulouse

Vitoria

Cannes

Elba

Valladolid

Cuidad Rodrigo

SPAANSE
MADRID RIJK

Trafalgar
1805

EUROPA IN 1815

KEIZERRIJK
OOSTENRIJK

DEEL I

DE SPINMACHINE

1792 - 1793

I

Tot die dag had Sal Clitheroe haar man nog nooit horen gillen. Na die dag hoorde ze het nooit weer, behalve in haar dromen.

Rond het middaguur kwam ze aan bij Brook Field. Ze wist de tijd door het licht dat zacht glinsterde door de parelgrijze bewolking die de lucht bedekte. De akker was een moddervlakte van ruim anderhalve hectare, met een snelstromende beek aan één zijde en een lage heuvel aan de zuidkant. Het was een koude en droge dag, maar het had een week lang geregend, en toen ze door de plassen spetterde, probeerde de kleverige drab haar zelfgemaakte schoenen uit te trekken. Het was zwaar, maar ze was een grote, sterke vrouw en haar kreeg je niet zo snel moe.

Vier mannen waren bezig om een winterteelt van koolrapen te oogsten, waarbij ze de knobbelige bruine wortels bogen, optilden en op brede ondiepe manden stapelden. Als zo'n korf vol was, droeg een van hen deze naar de voet van de heuvel en kieperde hij de koolrapen in een stevige eikenhouten kar met vier wielen. Het werk zat er bijna op, zag Sal, want dit stuk akker was al leeg en de mannen werkten dicht bij de heuvel.

Ze droegen alle vier dezelfde kleding: overhemden zonder kraag, door hun vrouwen gesponnen kniebroeken en vesten die ze tweedehands hadden gekocht of die afdragertjes waren van rijkelui. Vesten versleten nooit. Sals vader had een mooie gehad, met dubbele knopen en rode en bruine strepen en gevlochten zomen, weggegooid door een of andere dandy uit de stad. Ze had hem nooit ergens anders in gezien, en hij was erin begraven.

Aan hun voeten hadden de landarbeiders afgedankte, eindeloos herstelde laarzen. Iedere man had een hoofddekseel en die waren allemaal verschillend: een muts van konijnenvacht, een strooien karrenwiel met een brede rand, een hoge vilten hoed en een tricorne, een driekantige steek die wel eens van een marineofficier geweest kon zijn.

Sal herkende de bontmuts. Hij was van haar man, Harry. Ze had hem zelf gemaakt, nadat ze het konijn had gevangen, met een steen doodgeslagen, gevild en ten slotte met een ui in een pan bereid. Maar ze zou Harry zonder de muts hebben herkend, zelfs van een afstand, aan zijn rossige baard.

Harry's figuur was slank maar pezig, en hij was verraderlijk sterk: hij laadde zijn korf vol met net zo veel koolrapen als de grotere mannen. Alleen al door te kijken naar dat magere, harde lijf aan het andere eind van een modderige akker voelde Sal vanbinnen een verlangen gloeien, half genot en half verwachting, alsof je van de kou binnenkwam bij de warme geur van een houtvuur.

Toen ze de akker overstak, begon ze hun stemmen te horen. Om de paar minuten riep iemand iets naar een ander en dan volgde er een korte woordenwisseling eindigend in gelach. Ze kon het niet verstaan, maar ze kon wel raden wat voor dingen ze zeiden. Het zouden de quasi-agressieve plagerijtjes van werkende mannen zijn, warmhartige beledigingen en platvloerse vunzigheden, aardigheidjes die het monotone karakter van hun repetitieve zware werk verlichtten.

Naast de kar stond een vijfde man met een korte paardenzweep in de hand hen in de gaten te houden. Hij was beter gekleed, in een blauwe pandjesjas en gepoetste zwarte knielaarzen. Zijn naam was Will Riddick, hij was dertig jaar en de oudste zoon van de landheer van Badford. De grond was van zijn vader, net als het paard en de kar. Will had dik zwart haar dat tot zijn kin reikte, en hij zag er ontevreden uit. Ze kon wel raden waarom. Toezien op de koolraapogst was niet zijn werk en hij vond het te min voor hem; maar de opzichter van de landheer was ziek geworden, en Sal vermoedde dat Will tegen zijn zin was opgeroepen om hem te vervangen.

Naast Sal ploeterde haar kind blootsvoets over de zompige grond, alle zeilen bijzettend om haar bij te houden, tot ze zich omdraaide, bukte en hem moeiteloos oppakte om daarna met hem op een arm en met zijn hoofd op haar schouder door te lopen. Ze hield zijn dunne, warme lichaam iets steviger vast dan nodig was, alleen maar omdat ze zo van hem hield.

Ze zou meer kinderen verwelkomd hebben, maar ze had twee miskramen en een doodgeboren kindje gehad. Ze was opgehouden met hopen en begonnen met zichzelf voor te houden dat, arm als ze waren, één kind genoeg was. Ze was toegewijd aan haar kind, waarschijnlijk te veel, want

kinderen werden vaak door ziekte of een ongeval weggenomen, en ze wist dat haar hart zou breken als ze hem verloor.

Ze had hem Christopher genoemd, maar toen hij leerde praten, had hij zijn naam verhaspeld tot Kit, en zo werd hij nu aangesproken. Hij was zes jaar en klein voor zijn leeftijd. Sal hoopte dat hij net zo groot zou worden als Harry, slank maar sterk. In elk geval had hij zijn vaders rode haar geërfd.

Het was tijd voor het middagmaal, en Sal droeg een mand met kaas, brood en drie rimpelige appels. Een eindje achter haar liep een andere vrouw uit het dorp, Annie Mann, een energieke vrouw en net zo oud als Sal; en om dezelfde reden naderden nog twee vrouwen uit de tegengestelde richting, de heuvel af, met manden op hun armen en kinderen in hun kielzog. Dankbaar staakten de mannen hun werk, en ze veegden hun modderige handen af aan hun kniebroeken en liepen naar de beek, waar ze op een bed van gras konden zitten.

Sal bereikte het pad en zette Kit voorzichtig op de grond.

Will Riddick haalde een horloge aan een ketting uit zijn vestzak en raadpleegde het met een chagrijnige frons. ‘Het is nog geen twaalf uur,’ riep hij. Hij loog, wist Sal zeker, maar niemand anders had een horloge. ‘Aan het werk weer, mannen,’ beval hij. Sal werd niet verrast. Will had een gemeen karakter. Zijn vader, de landheer, was hardvochtig, maar Will was erger. ‘Eerst de klus afmaken, dan jullie maaltijd,’ zei hij. Zoals hij ‘jullie maaltijd’ uitsprak, klonk het minachtend, alsof het maal van een landarbeider iets afkeurenswaardigs had. Will zou zelf terug naar het herenhuis gaan voor rosbief en aardappelen, dacht ze, en waarschijnlijk een kan sterk bier om alles weg te spoelen.

Drie van de mannen bukten zich om weer aan het werk te gaan, maar de vierde niet. Het was Ike Clitheroe, Harry’s oom, een man van ongeveer vijftig jaar met een grijze baard. ‘Meneer Riddick, we kunnen de kar beter niet overladen.’

‘Laat mij dat maar beoordelen.’

‘Neemt u me niet kwalijk,’ drong Ike aan, ‘maar die rem is bijna doorgesleten.’

‘Er is helemaal niks mis met die verdomde kar,’ zei Will. ‘Je wilt gewoon vroeg stoppen met werken. Net als altijd.’

Sals echtgenoot sprak. Harry was nooit traag om zich in een discussie te mengen. ‘U zou naar oom Ike moeten luisteren,’ zei hij tegen Will. ‘Anders kunt u uw kar en uw paard en ook al uw verrekte koolrapen verliezen.’

De andere mannen lachten. Maar een grapje ten koste van de adelstand was nooit een verstandige zet, en Will trok een zwartgallige frons en zei: ‘Harry Clitheroe, hou je brutale mond.’

Sal voelde het handje van Kit in haar eigen hand kruipen. Zijn vader haalde zich een conflict op de hals, en hoewel Kit nog jong was, voelde hij het gevaar.

Brutaliteit was Harry’s zwakte. Hij was een eerlijk man en een harde werker, maar hij vond niet dat de adel beter was dan hij. Sal hield van hem om zijn trots en zijn onafhankelijke denken, maar de bazen hadden er een hekel aan, en hij werkte zich vaak in de nesten wegens ongehoorzaamheid. Maar hij had zijn punt gemaakt, zweeg verder en ging weer aan het werk.

De vrouwen zetten hun manden op de oever van de beek. Sal en Annie gingen hun mannen helpen met het verzamelen van koolrapen terwijl de andere twee vrouwen, die ouder waren, bij de maaltijden plaatsnamen.

Het werk werd vlotjes voltooid.

Op dat moment werd duidelijk dat Will een vergissing had begaan door de kar aan de voet van de heuvel te laten staan. Hij had hem een meter of vijftig verder langs het pad moeten zetten, om het paard de ruimte te geven wat vaart te maken voordat hij de helling op moest. Hij dacht even na en zei: ‘Jullie daar, duw tegen de achterkant van de kar om het paard in gang te helpen.’ Vervolgens sprong hij op de bok, pakte de zweep en riep: ‘Hup!’ De schimmel zette zich schrap.

De vier landarbeiders stapten achter de kar en duwden. Hun voeten glibberden op het natte pad. De spieren in Harry’s schouders spanden zich aan. Sal, die net zo sterk was als ieder van hen, hielp een handje. Net als de kleine Kit, wat de mannen deed glimlachen.

De wielen verschoven, de merrie liet haar hoofd zakken en leunde in de sporen, de zweep knalde en de kar kwam in beweging. De helpers vielen naar achteren en keken toe terwijl de kar de helling op reed. Maar de merrie vertraagde, en Will riep over zijn schouder: ‘Blijven duwen!’

Ze renden naar voren, plaatsten hun handen op de achterkant van de kar en begonnen weer te duwen. Opnieuw kreeg de kar wat snelheid. Een paar meter rende de merrie goed, met sterke schouders die tegen het lederen tuig zwoegden, maar ze kon het tempo niet vasthouden. Ze vertraagde opnieuw en struikelde daarna in de glibberige modder. Ze leek weer vaste grond onder de voeten te krijgen, maar de vaart was eruit, en met een schok kwam de kar tot stilstand. Will geselde het dier, en Sal en

de mannen duwden uit alle macht, maar ze konden de kar niet tegenhouden, en langzaam begonnen de hoge houten wielen achteruit te draaien.

Will trok aan de remhendel, en het volgende moment hoorden ze allemaal een luid gekraak, en Sal zag de twee helften van een gebroken houten remblok van het linkerachterwiel af vliegen. ‘Ik zéi het die klootzak nog,’ hoorde ze Ike zeggen, ‘ik zéi het.’

Ze duwden zo hard als ze konden, maar werden naar achteren gedwongen, en Sal kreeg een misselijkmakend gevoel van dreigend gevaar. De kar kreeg meer snelheid in z’n achterruit. ‘Duwen, stelletje luie honden!’ riep Will.

Ike liet de achterkant los en zei: ‘Hij houdt het niet!’ Het paard gleed weer uit en deze keer viel ze. Onderdelen van het lederen tuig braken, en het beest klapte tegen de grond en werd meegesleurd.

Will sprong van de bok af. De kar was nu niet langer onder controle en begon sneller te rollen. Zonder na te denken pakte Sal met één arm Kit op en sprong ze aan de kant, uit de weg van de wielen. ‘Uit de weg allemaal!’ brulde Ike.

Net op het moment dat de kar zwenkte en kantelde, wisten de mannen zich te verspreiden. Sal zag dat Harry tegen Ike op botste, en ze vielen allebei. Ike tuimelde naar de zijkant van het pad, maar Harry viel in de weg van de kar, en deze landde met de rand van de zware eiken laadbak boven op zijn been.

Dat was het moment waarop hij het uitgilde.

Sal verstijfde en de koude angst sloeg om haar hart. Hij was gewond, zwaargewond. Een ogenblik verstreek, iedereen staarde vol afschuw. De koolrapen rolden uit de kar en over de grond, en een aantal plonsde in de beek. ‘Sal!’ riep Harry met hese stem. ‘Sal!’

‘Haal die kar van hem af!’ schreeuwde ze. ‘Kom op!’

Ze pakten allemaal de kar vast en tilden hem iets van Harry’s been, maar de grote wielen maakten het wel heel lastig, en ze besepte dat ze hem op de wielranden moesten krijgen voordat ze hem overeind konden rollen. ‘Laten we onze schouders eronder zetten!’ riep ze, en daar zagen ze allemaal de logica van in. Maar het hout was zwaar, en ze duwden tegen de helling op. Er volgde een vreselijk moment waarop ze dacht dat ze het gevaar liepen om de kar te laten zakken, en hij weer terug zou vallen en Harry een tweede keer zou pletten. ‘Kom op, omhoog met dat ding!’ schreeuwde ze. ‘Allemaal tegelijk!’ En ze zeiden allemaal: ‘Omhoooog,’ en

plotseling kantelde de kar, landden de verre wielen met een klap op de grond, en stond hij overeind.

Op dat moment zag Sal het been van Harry, en vol afschuw hapte ze naar lucht. Het was van het dijbeen tot het scheenbeen platgedrukt. Botsplinters staken uit zijn huid en zijn broek was doorweekt met bloed. Zijn ogen waren gesloten en uit zijn halfgeopende mond klonk een vreselijk kreunend geluid. 'O, lieve God, spaar hem,' hoorde ze oom Ike zeggen.

Kit begon te huilen.

Ook Sal wilde huilen, maar ze wist zich te beheersen; ze moest hulp halen. Wie kon er hard rennen? Ze keek naar de groep en haar oog viel op Annie. 'Ga naar het dorp, Annie, zo snel als je kunt, en haal Alec.' Alec Pollock was de barbier-chirurgijn. 'Zeg dat hij naar mijn huis komt. Alec zal weten wat hij moet doen.'

'Pas op mijn kinderen,' zei Annie, en ze zette het op een lopen.

Sal knielde naast Harry, met haar knieën in de modder. Hij opende zijn ogen. 'Help me, Sal,' zei hij. 'Help me.'

'Ik ga je naar huis dragen, mijn liefste,' zei ze. Ze schoof haar handen onder hem, maar toen ze het gewicht wilde nemen en zijn lichaam wilde optillen, gilde hij opnieuw. Sal trok haar handen terug. 'Jezus, help me,' zei ze.

'Mannen,' hoorde ze Will zeggen, 'leggen jullie de koolrapen weer terug in de kar. Kom op, en vlug een beetje.'

Zachtjes zei ze: 'Kan iemand ervoor zorgen dat hij zijn mond houdt voordat ik dat doe?'

'En uw paard dan, meneer Riddick?' vroeg Ike. 'Kan ze overeind komen?' Hij liep om de kar heen om naar de merrie te kijken en wist zo Wills aandacht af te leiden van Harry. Dank je, dacht Sal, slimme oom Ike.

Ze wendde zich tot Jimmy Mann, de echtgenoot van Annie en de eigenaar van de driekantige steek. 'Loop naar de houtzagerij, Jimmy,' zei ze. 'Vraag of ze snel met twee of drie brede planken een brancard in elkaar kunnen zetten om Harry op te dragen.'

'Ik ben al weg,' zei Jimmy.

'Help me dit paard weer op haar benen te krijgen!' riep Will.

Maar Ike zei: 'Ze zal nooit weer kunnen staan, meneer Riddick.'

Er volgde een stilte. 'Ik denk dat je wel eens gelijk zou kunnen hebben,' zei Will.

‘Waarom haalt u niet een vuurwapen?’ vroeg Ike. ‘Help het beest uit haar lijden.’

‘Ja,’ zei Will, maar hij klonk niet besluitvaardig, en Sal beseftte dat hij onder zijn grootspraak geschokt was.

‘Neem een slok brandewijn, als u uw flesje bij u hebt.’

‘Goed idee.’

Terwijl hij dronk, zei Ike: ‘Die arme knul met zijn verbrijzelde been kan vast ook een slok gebruiken. Dat kan de pijn verlichten.’

Will reageerde niet, maar even later kwam Ike met een zilveren heupfles in zijn hand om de kar heen gelopen. Tegelijkertijd liep Will stevig weg in de tegengestelde richting.

‘Goed gedaan,’ Ike,’ mompelde Sal.

Hij gaf haar Wills fles, en ze hield hem tegen Harry’s lippen en liet een straatje in zijn mond lopen. Hij hoestte, slikte en opende zijn ogen. Ze gaf hem nog wat meer en hij dronk gulzig.

‘Giet zo veel mogelijk naar binnen,’ zei Ike. ‘We weten niet wat Alec zal moeten doen.’

Een ogenblik vroeg Sal zich af wat Ike zou kunnen bedoelen, maar daarna beseftte ze dat hij dacht dat Harry’s been misschien wel afgezet moest worden. ‘O, nee,’ zei ze. ‘Alstublieft, God.’

‘Geef hem nog maar wat brandewijn.’

De drank bracht weer wat kleur op Harry’s gezicht. Nauwelijks hoorbaar fluisterde hij: ‘Het doet zeer, Sal, het doet zo vreselijk zeer.’

‘De chirurgijn komt eraan.’ Het was het enige wat ze kon bedenken. Ze werd haast gek van haar eigen machteloosheid.

Terwijl ze wachtten, gaven de vrouwen de kinderen te eten. Sal gaf Kit de appels uit haar mand. De mannen raaptten de verspreid liggende koolrapen op en deden ze terug in de kar. Vroeg of laat zou dat toch gedaan moeten worden.

Jimmy Mann kwam terug met een houten deur die vervaarlijk op zijn schouder balanceerde. Moeizaam liet hij hem naar de grond zakken, hijgend van de inspanning na het zware voorwerp bijna een kilometer te hebben gesjouwd. ‘Hij is voor dat nieuwe huis dat ze bij de molen gaan bouwen,’ zei hij. ‘Ze zeiden hem niet te beschadigen.’ Hij legde de deur neer naast Harry.

Nu moest Harry op de geïmproviseerde brancard worden verplaatst, en dat ging pijnlijk worden. Ze knielde naast zijn hoofd. Oom Ike stapte naar voren om te helpen, maar ze wuifde hem weg. Niemand zou zo

voorzichtig proberen te doen als zij. Ze greep Harry's armen vlak bij de schouders vast en draaide zijn bovenlichaam langzaam boven de deur. Hij reageerde niet. Ze trok aan hem, centimeter voor centimeter, totdat zijn romp op de deur rustte. Maar uiteindelijk moest ze zijn benen verplaatsen. Ze ging boven hem staan, schrijlings over hem heen, bukte zich, pakte zijn heupen beet en verplaatste in een snelle beweging zijn benen naar de deur.

Hij gilde voor de derde keer.

De gil stierf weg en ging over in gesnik.

'Laten we hem optillen,' zei ze. Ze knielde bij een hoek van de deur, en drie van de mannen namen de andere hoeken. 'Langzaamaan,' zei ze. 'Hou hem recht.' Ze pakte het hout en tilden de deur geleidelijk op, waarbij ze zich zodra het mogelijk was eronder zwaaiden en hem vervolgens op hun schouders balanceerden. 'Klaar?' vroeg ze. 'Probeer in de pas te blijven. Een, twee, drie, nu.'

Ze begaven zich over de akker. Sal keek even achterom en zag Kit, versuft en overstuur, maar hij volgde haar dicht op de hielen en droeg haar mand. Annes twee kleine kinderen liepen in het spoor van Jimmy, hun vader, die de linkerachterhoek van de brancard droeg.

Badford was een groot dorp en telde minstens duizend inwoners, en Sals woning was anderhalve kilometer lopen. Dat ging een lange, langzame wandeling worden, maar ze kende de weg zo goed dat ze het waarschijnlijk met haar ogen dicht kon hebben gedaan. Ze woonde al haar hele leven hier, en haar ouders lagen op de begraafplaats naast de Sint-Matteüskerk. De enige andere plaats die ze kende was Kingsbridge, en de laatste keer dat ze daar was geweest, was tien jaar geleden. Maar tijdens haar leven was Badford veranderd, en inmiddels was het niet zo eenvoudig om van het ene eind van het dorp naar het andere te lopen. Nieuwe ideeën hadden de landbouw veranderd en er stonden nu schuttingen en hagen in de weg. Het gezelschap dat Harry droeg moest door hekken en over kronkelende paden tussen privékoninkrijkes.

Er voegden zich mannen bij hen die op andere akkers aan het werk waren, daarna ook vrouwen die uit hun woning kwamen om te kijken wat er aan de hand was, en kleine kinderen en honden, en al kletsend en pratend over die arme Harry en zijn vreselijke verwonding volgde iedereen hen.

Sals schouder begon inmiddels zeer te doen onder het gewicht van Harry en de deur, en ze herinnerde zich dat ze als vijfjarige, toen ze nog

Sally werd genoemd, over het land buiten het dorp had gedacht als een vage maar smalle rand, zoiets als de tuin om het huis waar ze woonde. In haar verbeelding was de hele wereld slechts iets groter geweest dan Badford. De eerste keer dat ze was meegenomen naar Kingsbridge had ze een bevreemdende ervaring gevonden: duizenden mensen, drukke straten, marktkramen volgestouwd met voedsel en kleren en dingen waar ze nog nooit van had gehoord – een papegaai, een globe, een boek om in te schrijven, een zilveren schaal. En toen de kathedraal, ongelooflijk hoog en op een vreemde manier mooi, die binnen koud en stil was, blijkbaar de woning van God.

Kit was nu maar iets ouder dan zij toen op dat eerste verbazingwekkende uitje. Ze probeerde zich voor te stellen wat er op dit moment door zijn hoofd ging. Ze vermoedde dat hij zijn vader altijd als onkwetsbaar had beschouwd – dat deden jongens meestal – en nu probeerde hij gewend te raken aan het idee dat Harry gewond en hulpeloos op een deur lag. Kit moest wel bang en verward zijn, dacht ze. Hij zou veel behoefte hebben aan bevestiging.

Eindelijk kwamen ze binnen het zicht van haar woning. Het was een van de goedkopere huizen in het dorp, gebouwd met turf en het vlechtwerk van buigzame takken en twijgjes dat horde werd genoemd. De vensters hadden luiken maar geen glas. ‘Kit,’ zei Sal, ‘ren vast vooruit en open de deur.’ Hij gehoorzaamde, en ze droegen Harry zo naar binnen. De menigte bleef buiten staan en tuurde door de vensters.

Het huis had slechts één kamer. Er stonden twee bedden, het ene smal en het andere breed, beide eenvoudige platforms van ongelakte planken die Harry aan elkaar had gespijkerd. Op elk bed lag een met stro gevuld canvas matras. Sal zei: ‘Laten we hem op het grote bed leggen.’ Voorzichtig lieten ze Harry, nog steeds liggend op de deur, op het bed zakken.

De drie mannen en Sal wreven hun zere handen, rekten hun pijnlijke rug en kwamen overeind. Sal staarde naar Harry, die bleek zag en roerloos lag terwijl hij nauwelijks ademde. ‘Heer,’ mompelde ze, ‘neem hem niet van me af.’

Kit sloeg zijn armen om haar heen en drukte zijn gezicht in haar buik, die sinds zijn geboorte altijd zachter was geweest. Ze streelde zijn hoofd. Ze wilde iets troostends zeggen, maar er schoot haar niets te binnen. Alles wat op waarheid berustte, zou beangstigend zijn.

Ze zag dat de mannen haar woning bekeken. Het zag er allemaal best arm uit, maar die van hen zouden niet veel anders zijn, want ze waren

allemaal landarbeiders. In het midden van de kamer stond Sals spinnewiel. Het was een prachtig gemaakt werktuig, nauwkeurig gesneden en gepolijst. Ze had het van haar moeder geërfd. Ernaast stond een kleine stapel klossen, omwonden met afgewerkt garen, wachtend om door de kleermaker te worden opgehaald. Dankzij het spinnewiel kon ze zich luxe dingen veroorloven: thee met suiker, melk voor Kit, twee keer per week vlees.

‘Een bijbel!’ zei Jimmy Mann toen hij het enige andere kostbare voorwerp in huis zag. Het dikke boek stond in het midden van de tafel, met zijn koperen sluiting groen van ouderdom en zijn leren band bevlekt door vele vuile handen.

‘Die is van mijn vader geweest,’ zei Sal.

‘Maar kun jij hem lezen?’

‘Dat heeft hij me geleerd.’

Ze waren onder de indruk. Sal vermoedde dat ze geen van allen meer dan een paar woorden konden lezen: hun naam, waarschijnlijk, en misschien de prijzen die men met krijgt op markten en in kroegen noteerde.

‘Moeten we Harry van de deur op het matras schuiven?’ vroeg Jimmy.

‘Dan ligt-ie wel comfortabeler,’ zei Sal.

‘En ik zal blijer zijn als ik die deur veilig naar de houtzagerij terug heb gebracht.’

Sal liep naar de andere kant van het bed en knielde op de aarden vloer. Ze stak haar armen uit om Harry aan te nemen zodra hij van de deur af gleed. De drie mannen pakten de andere kant. ‘Langzaam, voorzichtig,’ zei ze. Ze tilden hun rand op, de deur kantelde en Harry gleed een centimeter of twee en kreunde. ‘Iets schuiner,’ zei ze. Ditmaal gleed hij naar de rand van het hout. Ze kreeg haar handen onder zijn lichaam. ‘Nog iets,’ zei ze, ‘en trek de deur een paar centimeter weg.’ Terwijl Harry gleed, schoof ze voorzichtig haar handen en vervolgens haar onderarmen onder hem. Haar bedoeling was om hem zo stil mogelijk te houden. Het leek te lukken, want hij maakte geen geluid. Heel even schoot het door haar hoofd dat stilte onheilspellend was.

Helemaal op het eind trokken ze de deur iets te snel weg, en Harry’s verbrijzelde been landde met een zachte plof op het matras. Hij slaakte weer een gil. Deze keer vatte Sal het op als een welkom teken dat hij nog leefde.

Annie Mann arriveerde met Alec, de chirurgijn. Het eerste wat ze deed was controleren of alles goed was met haar kinderen. Daarna keek ze naar

Harry. Ze zei niets, maar Sal zag wel dat ze geschokt was door hoe slecht hij eruitzag.

Alec Pollock was een keurige man, gekleed in een pandjesjas en kniebroek die oud maar in goede staat waren. Hij had geen geneeskundige opleiding genoten behalve wat hij had geleerd van zijn vader, die het werk vóór hem had gedaan en de scherpe messen en andere instrumenten aan hem had nagelaten, alle kwalificaties die een chirurgijn nodig had.

Hij droeg een kleine houten kist met een handvat, die hij vlak bij de open haard op de vloer zette. Daarna keek hij naar Harry.

Aandachtig keek Sal naar Alecs gezicht, zoekend naar een teken, maar zijn gelaatsuitdrukking verried niets.

‘Harry, hoor je mij?’ vroeg hij. ‘Hoe voel je je?’

Harry gaf geen antwoord.

Alec keek naar het geplette been. Het matras eronder was inmiddels doorweekt van het bloed. Alec raakte de botten aan die door de huid staken. Harry slaakte een pijnkreet, maar het was niet zo erg als zijn gillen. Met een vinger onderzocht Alec de wond, en Harry schreeuwde het weer uit. Daarna pakte Alec de enkel van Harry vast en tilde hij het been op, en Harry gilde.

‘Het ziet er slecht uit, hè?’ vroeg Sal.

Alec keek haar aan, aarzelde en antwoordde ten slotte eenvoudig: ‘Ja.’

‘Wat kun je doen?’

‘Ik kan de gebroken botten niet zetten,’ zei hij. ‘Soms is dat mogelijk: als er maar één bot gebroken en niet te ver ontwricht is, kan ik het soms voorzichtig in de goede positie terugduwen, het met een spalk vastbinden en het een kans geven om te genezen. Maar de knie is te ingewikkeld en de schade aan Harry’s botten te ernstig.’

‘Dus...?’

‘Het grootste gevaar is dat de wond vervuild raakt en het vlees vervolgens bederft. Dat kan dodelijk zijn. Amputatie van het been is de oplossing.’

‘Nee,’ zei ze met een van wanhoop trillende stem. ‘Nee, je mag zijn been niet afzagen, hij heeft al te veel pijn geleden.’

‘Het kan zijn leven redden.’

‘Er moet een andere oplossing zijn.’

‘Ik kan proberen de wond af te sluiten,’ zei hij twijfelachtig. ‘Maar als dat niet lukt, zal amputatie de enige manier zijn.’

‘Probeer het, alsjeblieft.’

‘Goed dan.’ Alec bukte zich en opende de houten kist. ‘Sal,’ zei hij, ‘kun jij wat hout op het vuur leggen? Het moet echt goed heet worden.’ Ze haastte zich om het vuur onder de rookkap op te stoken.

Uit zijn kist pakte Alec een aardewerken kom en een met een stop afgesloten kruik. ‘Ik neem aan dat je geen brandewijn hebt,’ zei hij tegen Sal.

‘Nee,’ zei ze, maar toen schoot haar de heupfles van Will te binnen. Die had ze in haar jurk gestopt. ‘Ja, toch wel,’ zei ze, en ze haalde hem tevorschijn.

Alec trok zijn wenkbrauwen op.

‘Hij is van Will Riddick,’ legde ze uit. ‘Het ongeluk was zijn schuld, de vervloekte idioot. Ik wou dat zijn knie zo kapot was.’

Alec deed alsof hij de belediging aan het adres van de zoon van de landheer niet had gehoord. ‘Zorg ervoor dat Harry zo veel mogelijk drinkt. Als hij buiten westen raakt, des te beter.’

Ze ging naast Harry op het bed zitten, tilde zijn hoofd op en druppelde wat brandewijn in zijn mond, terwijl Alec in de schaal olie verwarmde. Tegen de tijd dat het flesje leeg was, borrelde de olie in de kom, een aanblik die Sal een misselijk gevoel bezorgde.

Alec schoof een brede, ondiepe schaal onder Harry’s knie. Vol afschuw keek het publiek mee met Sal: drie arbeiders, Annie en haar twee kinderen, en Kit met zijn bleke gezicht.

Toen het moment daar was, handelde Alec met vlotte precisie. Met een tang tilde hij de kom van het vuur en vervolgens goot hij de kokende olie over Harry’s knie.

Harry gaf de ergste gil van allemaal en verloor het bewustzijn.

Alle kinderen huilden.

Er hing een misselijkmakende geur van verschroeid menselijk vlees.

De olie werd opgevangen in de ondiepe schaal onder Harry’s been, en Alec wiebelde met de schaal om ervoor te zorgen dat iets van de hete olie de onderkant van de knie schroeide om de wond goed af te sluiten. Daarna haalde hij de schaal weg, goot de olie terug in de kruik en deed de stop erop.

‘De rekening zal ik naar de landheer sturen,’ liet hij Sal weten.

‘Ik hoop dat hij je betaalt,’ zei Sal. ‘Ik kan het niet.’

‘Hij zal wel moeten. Een landheer heeft een plicht naar zijn arbeiders. Maar dat staat niet in de wet. Hoe dan ook, dat is iets tussen mij en hem. Maak je daar maar geen zorgen over. Harry zal niets willen eten, maar